

СРБИ И РУМУНСКЕ КНЕЖЕВИНЕ У СВЕТЛУ ДВА ЦРКВЕНОСЛОВЕНСКА РУКОПИСА ИЗ XVII ВЕКА

Рад се бави анализом утицаја Срба у румунским кнежевинама Влашке и Молдавије између XIV и XVIII века, периоду који је обележен масовном имиграцијом Срба у ове крајеве. Анализа српске миграције при крају Средњег века доказује да су већ тада Срби неговали општеевропски хришћански концепт, који је био подржан и уважен од тадашњих румунских власти. Овоме у прилог иде и чињеница да је српски деспот Максим Бранковић основао Влашку митрополију и почетком XVI века понео прво митрополитско звање у Влашкој. Од XV до XVIII века Срби су поред експанзије румунског Баната наставили да насељавају Ерделј (подручје Алба Јулија, Сибињ, Тевиш и друга места), и њихов утицај је до данас остао очуван. Живећи у мору Румуна, Срби су се борили, раме уз раме, против Турака, за слободу и национално ослобођење румунских територија – своје нове домовине. Анализи су подвргнута и два рукописна документа – повеља-пергамент Могиле Војводе (1620.г.) и *Придиковање верницима* (1609.г.?).

Кључне речи: Алба Јулија, Баба Новак, Банат, Бирта, Влашка, Кнез Лазар, Могиле Војвода, Срби.

Када је реч о вредновању утицаја Срба у румунским кнежевинама Влашке и Молдавије, а посебно у румунском Банату XIV–XVII века, период који је иначе обележен масовном емиграцијом Срба, српске властеле и српских културних прегалаца који су се преселили и бораве у овим крајевима вековима, онда морамо имати у виду да ове миграције нису имале спорадични карактер, пошто су биле организоване и предвођене од војних или политичких челника. Међу њима се истиче и долазак Никодима Грчића, блиског рођака кнеза Лазара Хребелјановића, који је иначе и основао прве румунске манастире у Прислопу, Водици и Тисмани, и Тивадара Бајића, зета Милоша Обреновића I, оснивача српске династије у XIX веку.

¹ arb1.romania@gmail.com

² Овај рад је елабориран у оквиру научног пројекта: „Архив БИРТА - презервирање румунског националног културног идентитета“, пројекат који финансира АРБ Румунија, и научног пројекта Истраживање културе и историје Срба у Румунији Центра за научна истраживања и културу Срба у Румунији, који финансира Савез Срба у Румунији.

³ Научна сарадња: Виктор САВИЋ, САНУ Београд; Душица ГРБИЋ, Матица Српска, Нови Сад; Стеван БУГАРСКИ, независни истраживач, Темишвар; лектор: Ана ВЛАЈИЋ, Београд.

Све то само по себи указује да је још у давнини код Срба постојао општевропски хришћански концепт, наравно, подржан и од влашких, односно европских власти тога времена. Овоме у прилог иде и једна веома важна чињеница, наиме, да је српски деспот Максим Бранковић основао Влашку митрополију и почетком XVI века понео прво митрополитско звање у Влашкој. Од XV до XVIII века Срби, поред досељавања у данашњи румунски Банат, насељавају и области Ердеља (подручје Алба Јулија, Сибињ, Тевиш и друга места), па није ни чудо да је њихов утицај видљив и опипљив и данас.

Српски народ у румунском Банату, Ердељу, Кришани, као и у другим крајевима данашње Румуније, живео је у мору Румуна и борио се, раме уз раме са њима, против Турака, за слободу и за национално ослобођење румунских територија – њихове нове домовине.

Штавише, између XVI и XVII века, српско племство са подручја Влашке zaloжило се за уједињење румунских земаља (Țările Române), у борби коју је у то доба предводио влашки Војвода Михај Витез /Михај Храбри (Mihai Viteazul). У тој борби учествовали су Срби Ђорђе Сланкаменац, Сава Темишварац и др., уз војску коју је сачињавало више хиљада српских војника и чији су успеси у разним биткама у рату за румунско уједињење дубоко урезани у румунском и у српском фолклору. Легендарни Старина Новак (код Румуна познат као Баба Новак), са својим хајдуцима, био је једна од најзапаженијих личности румунске ослободилачке војске и истакнути војсковођа Михаја Храброг, чији су херојски подвизи ушли како у српски, тако и у румунски фолклор. Срби који су населили одређене територије Румуније, сукобили су се са новом културом и новим језиком. Иако православна, ова култура је имала потпуно различити поетски систем, који се код румунских ортодокса већ стотинак година развијао на другим основама и исказивао на романском, а не на словенском језику (који су Срби схватили светим). У новој румунској средини Срби стварају различите облике контаката, мешања и прожимања, укључивши мешовите бракове, како би се и на тај начин прилагодили и успоставили културни склоп, с обзиром на два различита вида културе – словенске и романске. Они морају бити бар једнаки, ако не и бољи, перформантнији од домаћина-прималаца, да би на тај начин могли да успоставе културни склоп који би почивао на оба вида културе – на српској и на румунској култури. Српски имигранти не долазе у колизију са Румунима можда и због тога што су на почетку имали јасно раздвојене друштвене функције (видети аналогију под Ivan BIRTA, *Im Auftrag des Papstes* - у рукопису – белешке о шпанској инквизицији на основу до данас необјављених ватиканских рукописа карашевске архиве – була папе Иноћентија VIII од 30. 3. 1486. године).

С обзиром на претходно речено, учешће Срба у румунско-турским ратовима⁴ морамо посматрати из перспективе, односно чињенице, да су то ратови

⁴ У долини реке Караша, 1832. г. Тивадар Бајић, зет Милоша Обреновића I. (оснивач српске династије), купује од ерара посед Варадију (римско насеље Арцидава/Аргедава,

који су бранили не само Румунију већ и европску хришћанску цивилизацију, а масовна имиграција Срба у нову им домовину у овом историјско-културном ареалу, у коме су нашли нови дом и уточиште управо је узрок те чињенице.

Када већ говоримо о канцеларијској комуникацији Срба са Румунима, први су, између осталог, на румунским територијама имали предност познавања црквенословенског/ српскословенског и/или рускословенског језика, што им је омогућавало да беспрекорно комуницирају са Румунима, староседеоцима, који су још увек као писмени језик користили румунску ћирилицу. Билингвизам и мултилингвизам Срба допринели су да они у овим пределима брзо заузму важне положаје при администрацији румунских кнежевина. Њихов се утицај не може оспорити, он је историјски доказан а томе у прилог иду и трагови у ономастици, топонимији, лексички и у народном мелосу (Бирта, 1993). Нажалост, из разлога о којима нећемо овде говорити, број Срба је задњих стотинак година драстично опао (тенденција у порасту), тако да се данас већина њих, као компактна група, налази још само у десетак села и градова румунског Баната, док су Срби из ранијих историјских провинција Румуније потпуно асимилирани (порумуњени).

Сходно горенаведеним, циљ наших истраживања је доношење нових елемената по питању српске имиграције у ове крајеве и анализа два румунска ћирилична рукописа из XVII века: „Повеља Могиле Војводе“ и „Придиковање верницима“.

1) Могила Војвода, Господар Угровлахијске земље, месеца јула, дана трећег, по Адаму 7128. (ѿ могилавоевода и господињ вхсое}} земли ѿгтрр^овлахињское (м(Ѣ)с(е)ца. юліе гд(ь)не. и ѿ[ъ] адама. въ лѢ^{то} зрки)

Први рукопис - „Повеља Могиле Војводе“ - исписан је полууставним писмом, румунском црквеном ћирилицом српске редакције, дана 3. јула 1620. године.

За боље разумевање румунских рукописа, техничка начела дају се на српском, а начела на румунском језику изоставили смо, без обзира на могући интерес румунских научника за ову тематику. Ова начела биће донесена у једном посебном издању.

античко место које се налази на Списку споменика и археолошких налазишта у Румунији - позиција 11A0124, Code RAN, бр. 54519.04.) и 7. маја 1857.г добија предикат *od Varadije*, а Милош Бајић добија 1882.г признање племићког достојанства, односно потврду мађарског бароната (1891. г.). Породица Бајић је веома позната у румунском Банату јер је већ 1788-1789. г. учествовала у аустроугарском рату, када је у околини Београда сопственим лађама осигурала аустријској војсци саобраћај на Дунаву као и допрему соли и других намирница. Из повеље цара Леополда сазнајемо де је Јован Бајић (рум. Iancu Baici), 25. јула 1791.г. награђен племићким достојанством. На румунском подручју, породица Бајић остаје доследна ортодоксизму и православној вери, упркос дешавањима у долини Караша, када већи део Румуна прима унију.

Техничка начела за транслитерацију овог текста била су следећа:

1. Стари текст се транслитерује онако како смо га ми нашли у оригиналу, слово по слово, црквенословенским електронским слогом („фонтом“); овде Монаћ (а, када је то био случај, користили смо и други црквенословенски фонт).
2. Нестандардне црквенословенске ћириличне облике слова заменили смо стандардним (нпр. „високо јат“ обичним „јат“, „троного т“ обичним „т“). Изузетак су случајеви с правописном вредношћу (нпр. „широко о“ као варијанта „омеге“, „широко е“ као варијанта „прејотованог е“).
3. Лигатуре нисмо преносили (растављали), осим стандардних лигатура: [,], { , } E, U.
4. Речи смо раздвајали по смислу, уз консултацију речника.
5. Уобичајено је да се надметнута слова спуштају у ред без посебног обележавања. О томе смо ипак водили рачуна ако је надметање слова био сигнал за скраћивање речи. У овој прилици, изузетно, због задржавања веће везе с оригиналом, надметнута слова се садржавају у експоненту (опција „суперскрипт“).
6. Скраћенице смо разрешавали:
  - а) уз помоћ облик заграда када је скраћеница сигнализирана титлом (безобзира на то да ли постоји и некакво надметнуто слово);
  - б) уз помоћ угластих заграда када нема титла, али постоји надметнуто слово;
  - в) уз помоћ стреластих заграда када скраћивање ничиме није обележено или када се врши каква друга реконструкција.
7. Оштећења у тексту обележавали смо витичастим заградама, и то: а) делимична оштећења (слово се још може назирати) – једним паром витичастих заграда (нпр. {во}ево^{ла}); б) потпуна оштећења – удвојеним заградама (нпр. {{милостію божією, ію могила воевода и господињь вхсое}}).
8. У овој прилици изостављају се надредни знаци (тачке, спирити и акценти).
9. Титле су задржаване само у бројевима: нпр. 0а=0.
10. Редно-надредни пајерак/ ‘ /преносили смо на одговарајућем месту.
11. Интерпункцију доносимо у оригиналу (неретко су ови знаци одвојени од речи иза којих долазе).
12. Стандардно текст се доноси континуирано; нови ред се обележава усправном цртом с бројем у експоненту: нпр. го|7.
13. Нова страна је обележавана удвојеним усправним цртами с бројем у експоненту. Будући да се овде ради о непагинираним листовима, доноси се фолијација уз одговарајуће ознаке страна (а/б, односно

г/в): нпр. paresq ||16/е. У другим старим рукописима користили смо и другачије обележавање нове стране.

14. Киновар (црвено мастило) обележавали смо масним слогом („болдом“).
15. Због лакшег читања, нови редови нису дати континуирано, већ одвојено.

Транслитерација пергамента

|¹{ {милостию божією, ію могила воевода и господиных вхсое} } зем-
ли ω⁸гр^ωвлахінское. с(ы)нь великаг(о). и прѣдобраг(о) поко^ннно^мб^ію
симео^н(ь) могила {во}ево^л. дават[ь] г[о]с[по]д[ь]ст[во] ми сіе повелѣнїег[о]
с[по]д[ь]ст[во] ми .шербанов^н(и). |²{с}и^м(и)^нωн⁸ 8 силищѣ пепенеш[и]ло^р(ь).
третаго де^л(а). варе елика се^х[ь?]ти^т(ь) {и}бра^т[и] ω^т[ь] по св⁸[е] и ω^т[ь]
на^л[ь] в^{со}м^н(ь) хотаро^м(ь) .по-старе хотаре. и белѣсе. |³ { {... } } сл{а}про-
дала ω^т[ь] шерб(а)^на. и пок⁸пила ω^т[ь] покоиннаго михаи^л(а) воево^л[ы].
И продадош⁸-т?и за доброволу. и ω^т[ь] то^дадо съдав^с(и) с⁸[ь] б(и)
^ли на^л[ь] разлога. |⁴ { {... } } в^л(...)мѣ ес(ть) г(оспод)ь б(ог)ь. съ^с(ь) г[о]с[по]
^л[ь]ст[в]їа. и ч(е)с^титом[ь] ц(а)рюсь^с(ь)скри^тр⁸ дръжа^в(ь)нїе земле вла^шкое.
{пр^б}сто^л(ь) поко^ннно^м(8) ро^лте^л(ю) г[о]с[по]д[ь]ст[в]а ми { {давать.} }А
наслѣ^л[ь]нико^м[ь] сіе ви^ш(е) ре^н(е)на ^нωн⁸. |⁵ { ... } г[о]с[по]д[ь]ст[в]о ми. тере
плакаш(е)^с. како ^се/ес(ть) има^л(ь) прите^снѣнїе ω^т[ь] къ михаил(а) воево^л[ы]
.т(ѣ)х(ь)? свободихо^м(ь) г[о]с[по]д[ь]ст[в]о ми. ω^т[ь] прѣ^л[ь] в^с(ь) дива^н(ь)
г[о]с[по]д[ь]ст[в]о ми. тере ск⁸пова^л(ь) ск⁸[ь]? . |⁶ { ... } .г⁵.б(е?)с^с пригото-
ви. ?ко^ж(е) да ^сес(ть) паки ^ж(е) кнеси . на^л(ь) ω^т(ь)ствїа ^ни. како е^с(ть) { ... }
^л(ь) и ω^т(ь)/ и ωи(ь) прѣ^жде врѣме. Се^т(о) ра^лі дадо^х[ь] г[о]с[по]д[ь]ст[в]о ми.
шербанов^н(и). |⁷трета^т(о) де^л(а) . дѣ^лн⁸ . и въ ωха^б(ь) с(и)ново^м(ь). и вн⁸ко^м(ь)
. и прѣ^вн⁸чето^м(ь) . и не ω^т[ь] когож^о непоколѣби^м[о] по^зримо г[о]с[по]
д[ь]ст[в]о ми . Еще^ж(е)заклинанїе по^с(.) { ...ав... } г[о]с[по]д[ь]ст[в]о ми . |⁸
{ {и господиных вхсое} } земле вла^шкои . или ω^т[ь] ср[ь]л[ь]ч[ь]наго плода г[о]
с[по]д[ь]ст[в]а ми . или ω^т[ь] с^ро^л[ь]ни^к(ь) н(а)ши . или по грѣсе^х[ь] н(а)
ш {и} . или ω^т[ь] ин^ноплѣмени^к(ь) . да а^ш(е) п {о^чстн} (?) .г[о]с[по]д[ь]ст[в]о
ми. |⁹ {д}асъхранет[ь] в { ... } ѣ его. и а въ будещї^х[ь] вѣце^х[ь]д(8)ша его . А
аще л(и) ^ж(е)не по^ч(ь)сти^т[ь] . и не понов^т[ь] . и не ѡкрѣпи^т[ь] .сіе кни^т(е)
г[о]с[по]д[ь]ст[в]о ми . а н⁸ωчев { ..... } . |¹⁰ { ... } ω^т[ь] ти^б с(ве)ти
о(ть)ци е^ж(е) с⁸[ь] въ некеи . и да има^т[ь] ч(ь)с^тїю съ^с(ь)і⁸да . и съ^с(ь) арїа
и съ ин^ними . невѣ^р(ь)нїи і⁸деи . Се ^ж(е) 8бо и г[о]с[по]д[ь]ст[в]о ми { {и
ж⁸пань} } . |¹¹{ {енаки великїи бан кралевски и ж⁸} } па^н(ь) ива^шкове^н(нкіи)
дво{р}(ь)ни^к(ь) . и ж⁸па^н(ь)папа великїи ло^г(о)фет^с(ь) . и ж⁸па^н(ь) фїера

⁵ 3000.

⁶ 318.

ве^л(икіи) ви^{ст}[иерь] . и жѢпа^н(ь) миho ве^л(нкїи) спа^т[арь] . и жѢпа^н(ь) миxалакі ве^л(нкїи) сто^л(ьникъ) . и жѢпа^н(ь) {б}уз{и}^н(ь)ка. |¹² {{велнкїи комись и жѢпань владѢл велнкїи столъникъ и жѢпань...}} и ис[правникъ] папа великїи ло^г(о)фе^т(ь) . и намаза^x[ь] а³[ь] леп{а}да^т[ь] ло{гофетъ} въс{тол}(ь) град {т}р{ь}г{o}в{ище} м(Ѣ)^с(е)ца. юліе г⁷ д(ь)не. и ѿ^т[ь] адама. въ лѢ^{то} зрки⁸ м(и)л(о)стїю б(о)жїею г(о)^с[по]чїнь⁹.

Српски превод румунског тумачења повеље од 1620. г. извршен 1844. г.

„Копија с тумачењем¹⁰ према оригиналу славонског записа!

С божјом милошћу – їѡ¹¹ Гавријил Могила Војвода¹² и Владар целе Влашке Кнежевине, син великог и предоброг покојника – їѡ Симеон Могила Војвода. За моје владавине, ја, Владика, дајем ову наредбу Шербану, са својом децом, колико ће му Бог подарити, да буде његов трећи део имања у месту силиште¹³ Пепенешт¹⁴, колико ће лета¹⁵ одабрати, посвуда и од целе границе, по старој граници и обележјима¹⁶, јер горенаведено имање било је владарско имање, продато од Шербана, те купљено од покојног Михајла Војводе, те је добровољно продато: од тада па све до сада припадало је Владавини. Након тога, у данима моје владавине, колико ће ме подарити Бог с господарењем, те честити краљ са жезлом¹⁷ и владањем Влашком Кнежевином, на столици покојнога оца мога, Владике, а наследник овог горенаведеног такозваног имања Шербана из Пепенштија, припадајући ологеру¹⁸;

⁷ З.

⁸ Године 7128–5508 (због првог дела године) = 1620 година.

⁹ Апостил; рељефна апликација; краљевски средњовековни печат.

¹⁰ У слободном преводу.

¹¹ їѡ – из грчког „Ιωάννης”, Јахвин (Божји) помазаник којему је сваки верник дужан исказати религиозно поштивање.

¹² Gavriła Voevod – владар Влашке Државе (Țara Românească), од 1618. до 1620. године).

¹³ Силиште, силишта, им. ж. р., Влашка Држава (каснији Средњи век), место где је смештено село, огњиште села.

¹⁴ Топонимик.

¹⁵ Занавек.

¹⁶ Гранична црта на хатару.

¹⁷ Жезло, жиг.

¹⁸ Оно што припада ологеру, богаљу (?).

он је дошао испред мене жалећи се да је био закинут¹⁹ од стране Михајла Војводе²⁰. Дакле, Моје Господство га је ослободило пред самим собом²¹ и испред свекупног дивана Мојег Господства да је он откупио заувек свој део имања од Мога Господства у противвредности од 3000 аспра²² у готовини; да буде поново власник свог имања, као што је и прије био. Тако да Моје Господство даје Шербану у месту Пепенштију трећи део наследства да буде његово имање и у корист његове деце и његових унука и праунука, те по наредби Мог Господства, ни од кога такнута. Још и клетву изриче Моје Господство, да након смрти Мог Господства, кога изабере Господ Бог да влада Влашком Земљом, био он из плода срца Мог Господства или наше родбине или (по гресима нашим) из других семенки²³ ако буде поштивао, те обновио и ојачао ову књигу Мог Господства, тога Господин Бог да га почаст и очува у својој владавини и његову душу у будућем веку; у случају да не поштује, не обнови и не ојача ову књигу Мог Господства, него је прегази и разбије и повреди је, тај да буде троструко анатемисан и проклет и осуђен од триста осамнаест светаца отаца, оних који су били у Никеји²⁴; да се придружи Јуди, те Аријејима²⁵ и осталим жидовским неверницима.

Ево прилажем и сведочанство Мога Господства: жупан Енаки, велики бан Крајове, и жупан Ивашко, велики дворник, и жупан Папа, велики канцелар, и жупан Фјера, велики благајник, и жупан Михо, велики наследник, и жупан Михалаки, велики подворник, и жупан Бузинка, велики почини-тељ, и жупан Владул, велики пехарник, и жупан ..... (име изостављено!²⁶), велики постелник. И управитељ Папа, велики канцелар. И написао сам ја, Лепадат, у тврђави Трговиште²⁷, месеца јула, и од Адама године” ||2:., година -Зрки- или 7128- (односно 7128).+ ѿ Гаврил Војвода, с милошћу Бога. По-бијен Жиг. Бр. 562, у Букурешту, године 1844, маја 15, Резиденција Кнеже-

¹⁹ Оштећен; Подвргнут неправди, присиљен.

²⁰ Михај Војвода (Mihai Voevod): 1558–1601, мехедински бан и владар Мунтеније године 1600. Владар трију држава које чине данашњу Румунију: Мунтенија, Трансилванија и Молдавија.

²¹ Преда њ.

²² Турски сребрни новчић, средство плаћања у XVII веку, акцеа. Око 1450. г. тежина је износила 1 грам, касније само 0,13 грама.

²³ Ванбрачно дете.

²⁴ Никеја (грч. Νίκαια; тур. İznik) –стари град у Анадолији, на западу Турске (Мала Азија). Превасходно познат као место одржавања два историјска васељенска сабора ране хришћанске цркве (Никејски Сабор и Други Никејски Сабор).

²⁵ Ариус (или Агје): 256–336, хришћански свештеник либијског порекла из Александрије (Египта), познат због сукоба у вези са ерезијом.

²⁶ Име је изостављено, није било додато.

²⁷ Главна тврђава у XVII веку.

вине Румуније. Ова преслика тумачења пренесена је од речи до речи према славонском оригиналу у облику приказа тумачења Комисије за истраживање манастирских докумената и њихове обнове у судском регистру. Власторучним потписом и жигом потврђује се истоветност према славонском оригиналу – Т. Жиг.

Као мера сигурности, истим жигом означен је и славонски оригинал. Број, датум, потпис и жиг, да не би било сумње да је датум промењен са било којом појавом²⁸. Белешка: Од Адама година је 7128.²⁹, она од Криста је 1620. То значи да су до овог тумачења минуле 224 године, то јест од када је изворник дат! – Тумач“.

Вертикално наведена напомена, уз округли печат (потцртана): „Продеканио се је³⁰”

Палеографске напомене и датирање одломка рукописа

Рукопис Могиле Војводе исписан је полууставним писмом, румунском црквеном ћирилицом српске редакције. Рукопис је леп, али се тешко рашчитавата, поготово у другом делу. Код следећег рукописа (*Придиковање верницима*) постоји разликовање пуних и танких линија. Слова су типолошки у глобалу устаљена. Више од једног типа има само слово **т**, које је поглавито троногo (три вертикална стуба са пречком на врху), ређе једноногo (т), али се среће и високо једнострано са украсном цртом на пречки.

Осим високог **т**, других већих слова, карактеристичних за полуустав (широко **с**, **о**, **е**, бубњевито **в**, високо *јат*, високо *јер* и др.), нема. Стуб слова *јат* редовно прелази горњу линију низа, али није право, високо. Постоји само слово **с**, чији се доњи лук завршава савијутком удесно, испод линије реда.

Оба рукописа користе надредна слова. Посебно се истиче надсловно брзописно **м**.

Већина слова, по облику и начину извођења, одговарају рукописима из XV и XVI века, што код рукописа Могиле Војводе иначе произилази из самог датирања при крају пергаментa – јула, дана 3, и од године по Адаму 7128. (јулије г³¹ д(б)не. и о¹[б] адама. вѣ лѣ¹⁰ зрки). Од карактеристичних слова за XVI и XVII век издваја се слово **ф**, које има вертикалан стуб са савијутком удесно. У XV веку овај облик се не јавља, користи се само **ф** са стубом, чији је врх савијен улево (Ђорђевић, 1971: 114).

Осим овог облика **ф**, у рукопису се јавља и **ф** са стубом без савијутка на врху, који се потврђује и у рукописима из ранијег времена. По изгледу и начину извођења неких слова, овај други рукопис је настао касније, тј. у XVII веку.

²⁸ Термин у судском поступку.

²⁹ Начин бележења година у средњем веку – стара година, 1620. по Христу.

³⁰ Био је именован деканом – службени представник Цркве у државним телима.

³¹ Три.

дуготрајно био кориштен и на тај начин подвргнут полуцији околине, што је довело и до неких структуралних модификација коже. Велике разлике амбијенталне температуре којима још треба додати и инадекватну влажност којој је органски материјал био подвргнут у току протеклих векова, а поготово услед утицаја биолошких и микробиолошких фактора, имале су као последицу да квалитет пергамент претрпи супстанцијална оштећења. Морамо навести да су се неки делови непоправљиво распали. Уз компарацију са другим пергаментом који је писан две седмице раније³² у истој господарској канцеларији (дана 19. јуна 1620. године), могли смо да неке дефективне делове реконструишемо/додамо (особна имена, њихов редослед у кутумама дипломатије Средњег века, господска титулатура, начин ословљавања у то време, итд.), тако да, уопште узето, било је могуће да распознано око 90% од укупног текста. Од велике користи био нам је румунски превод на латиници, извршен 15. маја 1844. године у Резиденцији Принципата Румуније, у акцији Комисије за истраживање манастирских докумената, који је доста концизан, иако постоје омашке неких израза, јер се у то доба Румунска Држава (Țara Românească) управо налазила у авансираној транзицији за прелаз писања румунске канцеларијске ћирилице на латиницу (прелазак са ћириличне азбуке на латиничну *абегеду* који је уследио транзицијском азбуком, завршен је тек у другој половини XIX века, док је целокупно замењивање ћирилице окончано тек 1862. године, доношењем закона владара Александра Јоана Кузе/Alexandru Ioan Cuza, након 400-годишње употребе ћирилице у Молдавији и пола миленијума употребе у Румунској Држави).

Пергамент је видљиво погођен утицајем бактерија и гљивица, процес који смо успели зауставити након предузетих мера, уз научну сарадњу са Центром за конзервирање и рестаурацију старих докумената при румунском Националном музеју из Алба Јулије, на основу закљученог протокола са овом установом.

У оквиру сопствених лабораторија Бирта Груп Калан (*Birta Group Călan*), пергамент је подвргнут и неким спектроскопским анализама ИР (зрачење апсорбовано у домену инфра-црвених зракова, 2.500–25.000 nm), као и спектроскопије у УВ-ВИ/UV–VI, чији је циљ био да се добију подаци о постојању органских и неорганских компоненти, односно да се установи присуство разних уља и др. као и да се идентификују неки пигменти и боје који су коришћени за писање на овом пергаменту. Анализа материјала довела је до констатације да је обрада коже (штављење) извршена највероватније у XVI веку, а можда и раније, узимајући у обзир извор (порекло) одакле пергамент долази -Господска канцеларија Румунске Кнежевине.

Пергамент произилази из Румунског фонда карашевских архива, а сачуван је у приватном фонду који сахрањује око 1000 рукописа и артефакта-

³² Porunca lui Gavriil Movila Voievod privind satul Mozăceni, județul Vâlcea – Наредба Гаврила Војводе која се односи на село Влашка (архив Румунске Академије Наука у Букурешту).

та (XV век пре Христа па све до данас). У овом се фонду, међу осталом, налазе акатисти, антифони, венчанице, декалози, диате, даније, господске земљишне књиге, јектеније, јеванђеља, књиге милости, пресуде, громовници, грегоријански напеви, неумски записи са четири или пет црта, посланице, рукописна јеванђеља, петокњижје, повелје, путни налози, поштанске марке, текстови писани латиницом, ћирилицом, глагољицом, копта, хинду, арамејски, арапски насх и сл., тестаменти, зборници. Такође архиви садрже инкунабуле, папируси, пергаменти, дрвени, бакарни и камени записи и др. (в. www.karasevci.ro).

Рукописи предствљају разне палеографије: амхаричку, арапску, идиш, италијанску, коптску, француску, латинску, немачку, мађарску, руску, шпанску и турску палеографију, ћирилицу разних редакција, хрватску глаголицу, итд. Морамо ипак истаћи да се само један део презервираних докумената односи на културу румунског или српског народа, односно на културу и обичаје карашевске мањине, док огромна већина рукописа има унивезалне конотације, махом европске.

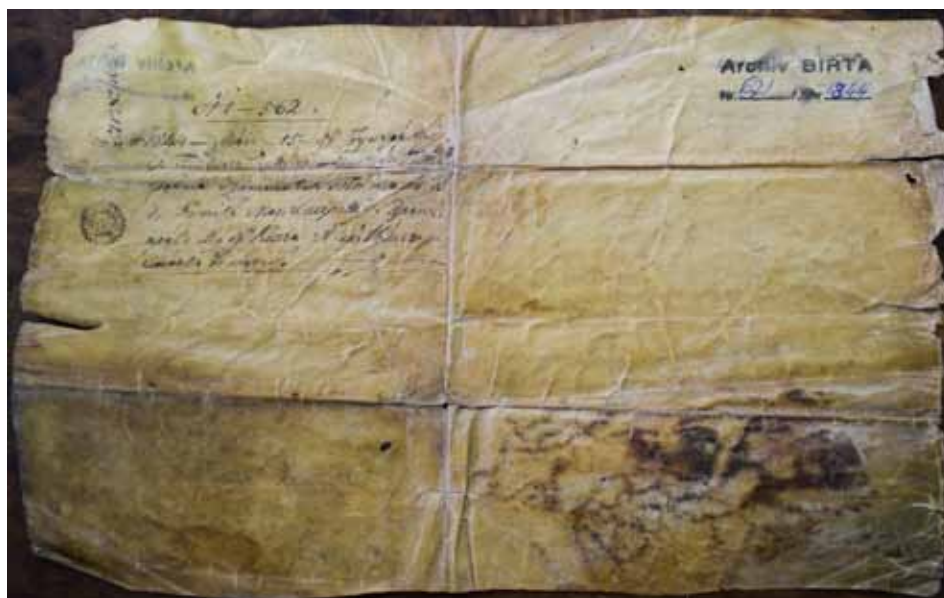
Запис Могиле Војводе писан на велум пергаменту, величине је 20 x 30 цм, и презервиран у већ поменутом архивском фонду под бројем 620/1620 (recto), односно под бројем 621/1844 (verso). Полиран је са обе стране и исписан је такође са обе стране. Рукописање пергаментна на првој страни изведено је црним и црвеним мастилом, а, судећи по глаткоћи и читљивости слова, те по абривијацији у суперскрипту и дијакритичким знаковима који су у рукопису употребљени, вероватно да је рукописац за писање користио перо од гаврана или од роде. Висина слова је једнака - око 1 мм. Текст садржи пуно скраћеница типичних за писање у касном Средњем веку и писан је традиционалном, неререформисаном ћирилицом грађанског типа, на славеносрпском језику. Полеђина пергаментна (стр. 2) писана је 224 године касније, славенско-латинском транзитном азбуком. На истој страни убачен је, у рељефу, господски црни округли жиг, пречника 16 мм.

Релевантност славонског писања за румунску ћирилицу лежи можда и у томе што су само годину дана раније, 1619. г., Турци именовали новог владара у Молдавији – Хрвата Гашпара Грацијана (Gašpar Gracijan, око 1575–1620), рођеног у Бихачу, који је владао од 4. 2. 1619. г. до 20. 9. 1620. године. Грацијан није владао румунским језиком, али је био изврстан тумач за турски, италијански, немачки и енглески језик. Наравно да је владао матерњим језиком – хрватским, и он ће доста допринети досеку одређеног степена политичко-административног комуницирања Молдавије са Румунском Кнежевином, као и са Европом, у смислу ојачања, на овим територијама, улоге и значаја црквенословенског језика разних редакција.

Оригинални пергамент, recto

Оригинални пергамент, verso

Придикуване верницима (на румунском, „Predica către enoriași“)

дмнсъѡшии ꙗлцѣ коу фарисеѡ² съ лѣпедѣ²
 мждрїя яра кѡмпж[та]тѣ съ съ лѣ³
 смераскѣ ши съ съ покѣскѣ. Съ⁴
 кѡмъастѣ смиренїм а ꙗтїю степе⁵
 на кѣтрѣ дмн⁶съѡ, аша ши мж⁶
 дрї яастѣ ꙗтїю кѣдѣре ѡмѣлѣи. ⁷
 кѣ ши дїяволѡ⁸ ди ꙗтїю пентрѡ⁸
 мждрїе кѣсъѡ. ши ди ꙗцѣре лѡуми⁹
 нат съ фжкоу дракѣ ꙗтѣнекат. пем¹⁰
 трачѣ нїмѣ[ни] пентрѡ боунѣ тѣцилѣ¹¹
 салѣ съ нѡсъ аїбѣ пресїне. ши прѣ ал¹²
 тѡ¹² съ ѡсѣдѣскѣ. кѣдмн¹³съѡ челорѣ¹³
 мїдрї кѡтоатѣ лѣстѣ ꙗ помчї¹⁴
 ярѣ чело¹⁴ смерици лѣдѣ да¹⁵ боу¹⁵. Кѣ¹⁵
 маї [мѡлт] юбѣще дмнсъѡ прѣчѣ¹⁶ пжкѣтѣ¹⁶
 кѣ¹⁷д съпокѣяще декѣ¹⁷ прѣчѣ¹⁷ ди¹⁷
 рептѣ кѣндѣ съфлѣще. пентра¹⁸
 чѣ ѡкарѣ шїтоатѣ боунѣ[тѣ]цилѣ¹⁹
 [джїе]ши тоатѣ боунѣцилѣ²⁰
 [...] ꙗкѣ съ ноу не мждрїм²¹
 [...] чѣ съ не лѣдѣдѣм,²²
 [шїкѣмждрїе] съ не смери²³ шїсьне²³ ||¹
 [покѣим] ||²

Dămnezău și-i înaltă cu fariseul să leapede
 mândriia iară cumpă[ta]tul să să
 smerească și să să pocăiască. Că
 cum iaste smerenim a întâiu stepe-
 na³² cătră dămnezău, așa și mândriia
 iaste întâiu cădeare omului.
 Că și diavolul din întâiu pentru
 mândrie căzu și din înger lumina-
 nat să facu drac întunecat. Pen-
 tr-a ceea nime[ni] pentru bunățile
 sale să nu să aibă pre sine. Și pre al-
 tul să osândească. Că dămnezău celor
 mândri cu toate le stă în pomcї³³,
 iară celor smeriți le dă dar bun. Că
 maї³⁴ [mult] iubeaște dămnezău pre cel
 păcătoș când să pocăiaște decât pre cel di-
 rept când să fălește. Pentr-a
 ceea ocară și toate bună[ta]țile
 [dă ție] și toate bună[ta]țile
 [...] încă să nu ne mândrim
 [...] ce să ne lăudăm,
 [și cu mândrie] să ne smerim și să ne
 [pocăim]

<p>осънди⁷ пресине яра ноу [пре алтѣл] ³ часта неѣваѣж[прѣбѣнѣл дмнсъѣ] ⁴ астѣзи де грѣще [кѣвънѣтоу ши] ⁵ сиче аша дои вами[ни са доусла] ⁶ бесѣриѣж съсъроаѣ кѣчи [д] ⁷ w[ж]чате девамени съмтъ † [лѣме] ⁸ адеѣж дирепѣѣи ши пѣжѣтоѣи ⁹ пентрачѣ каде дои вамени грѣе ¹⁰ ще дмн⁷ съѣ пентрѣ дирепѣи . адѣ ¹¹ челамижлокѣ пре фарисеѣ [пентрѣ] ¹² кѣ †трачѣа врѣмѣфарисеи ера ¹³ алеши ди†траѣа вамени пентрѣ ¹⁴ постоу⁹ ши пентрѣ дирепѣата чеа ¹⁵ ва . ши ера чистиѣи ши лѣоудаци ¹⁶ девамени боуни ярѣ пентроу пѣ ¹⁷ кѣто^м адоуче преваж^ш кѣчи кѣ ¹⁸ вамажшѣ съ кема чеа че [коумѣѣе] ¹⁹ ѣенитѣ⁹ домнило⁹ шиле преѣм ²⁰ ши нѣмаи пентрѣ съ даие аѣѣѣж ²¹ ши съ стрѣ⁹гѣ моу⁹тъ [...] ²² ши асоупрескоу лоума [пентрѣ кѣ] ¹ инима вамажшѣлоуи юбирия [ну аре] ²</p>	<p>osândit pre sine iară nu [pre altul] [a]ceasta ne învață [preabunul dămnăzău] astăzi, de grăiește [cuvântu și] zice așa: doi oami[ni³⁵ s-a dus la] besearică³⁶ să să roage, căci [d] o[ă]³⁷ ciate³⁸ de oameni sânt în [lume] adecă direpții și păcătoși, pentr-a ceea ca de doi oameni grăie- ște dămnăzău. Pentru direpții adu- ce la mijloc pre fariseu [pentru] că într-a ceea vriamia farisei era aleși dintr-a cea oameni pentru postul și pentru direptatea ce avea. Și era ci[n]stiți și lăudați de oameni buni, iară pentru pă- cătoși aduce pre vamașă, căci că vamașă să chema cea ce [cunoaște] cuvenitul domnilor și le precum și numai pentru să daie, adecă și să strângă mult [...] și asuprescu lumia [pentru că] inima vamășului iubirea [nu are]</p>
<p>[...] ³ [...] ⁴ [...] адеѣж [...] ⁵ лѣинеѣдаѣ щире [...] ⁶ [към]†жмѣкѣтрѣневоинѣа ча [...] ⁷ ши кѣкѣвънѣтѣлне †дѣмнѣж [...] ⁸ съ нѣгрижимниче де трѣпѣл нострѣ [...] ⁹ оуи лѣкроу [...] ши трекѣтор ѣсте [...] ¹⁰ каре лѣкроу не [...] дмнѣсасѣж ¹¹ скриптѣрѣждароури [...] ¹² деѣчи пентрѣ [...] ¹³ фолос ши аѣоутор маре [...] ¹⁴ ши смереѣиѣжрѣе ми [...] ¹⁵ де кара лѣи ѣсте мѣндриѣ[...] ¹⁶ чаши свенѣѣѣ[...] ¹⁷ те пѣс †памнѣтъ [...] ¹⁸ аѣ грѣит дмнсъѣ [...] ¹⁹ [фа]рисеѣ ши кѣѣачѣ[...] ²⁰ стригѣ ши [...] ²¹</p>	<p>[...] [...] [...] адеѣж [...] lui ne dau știre [...] [cân]tăm cătră nevoia cea [...] și cu cuvântul ne îndeamnă [...] să nu grijim nice de trupul nostru [...] un lucru [...] și trecător iaste [...] care lucru ne [...] dămnăzească scriptură daruri [...] deci pentru [...] folos și agioutor mare [...] și smerenia iară e mi[...] de carea lui iaste mândria [...] cea și svenția [...] te pus în pamânt [...] au grăit dămnăzău [...] [fa]riseu și cu acea[...] strigă și [...]</p>

³² De prim rang; cel mai important.

³³ Împotriva; potrivit.

³⁴ Mai mult, cu osebire.

³⁵ Oameni.

³⁶ Biserica.

³⁷ Doua.

³⁸ (pl.) Cete, grupuri, categorii.

<p>[...] ²² [...] оаменїи ¹ мжнтѣмстеасоуприториоу, ши лѣ ² коувжнтѣтваре адежѣ † ³ вамени. фѣрж сълбатеѣжмстека ⁴ вамжшѣл коу атитѣ ржѣтжци †мтрж ⁵ вамжшѣл ачела † бесѣ риж коум сиче ⁶ сфинта евангелїе дои вамени †нтрарж ⁷ †бесѣриж съ съ роаѣ.ши доупж чѣ ачеща ⁸ сиче оунѣл фарисеѣ ѡрж алтоувамжш. ¹⁰ ачешидои †нтрарж съ съ роаѣ лѣи ¹¹ дмнсъѣ пентрѣ пжкателе салѣ. ¹² дечи аскѣлѣтаци ши роугалор†тѣ. коум фѣ ¹³ фарисеѣ стжтоу ши съ рѣгж коу мжн ¹⁴ дриѣ доамне аша моулцжмскѣ цїе дѣм ¹⁵ незсъѣ мїеѣ къ нѣ съмтѣ каалци w ¹⁶ амени декжт тоци ваменїи сж фж ¹⁷ коу пре сине маи бѣн ши декѣт тоатж ¹⁸ лоума съ ѣѣдекжпре сине маи сфжнт ¹⁹ [...] ноу сиче къ ноу съмтѣ ка ²⁰ алци вамени къ сиче къ ѡсте ²¹</p>	<p>[...] [...] oamenii mântuiaște asupritoriu, și lu cuvântătoare, adecă în oameni. Fiară sălbatecă iaste ca vamășul cu atitea răutăți. Întră³⁹ vamășul acela în besearică, cum zice sfinta evanghelie: doi oameni întrară în besiarică, să să roage. Și după ce aceștia - și ce oameni au fost - de zice unul, fariseu, iară altul, vamiăș. Acești doi întrară să să roage lui dămnăzău pentru păcatele sale. Deci ascultați și ruga lor întâi. Cum fu: fariseu stătu și să rugă cu mân- drie: Doamne, așea mulțămescu-ție dum- nezău mieu, că nu sânt ca alți o- ameni! Decât toți oamenii să fă- cu pre sine mai bun și decât toată lumea. Să giudecă pre sine mai sfânt! [...] nu zice că nu sânt ca alți oameni, că zice că iaste</p>
---	--

³⁹ A intra.

„Придиковање верницима“ (превод са румунског)

<p>дмнзѣшиіѧлцѣ коу фарисеѣꙗ съ лѣпеде мжндрія яра кѣмпѣ[та]тѣл съ съ смераскѣ ши съ съ покжаскѣ. Къ кѣмъасте смиреніи аітѣю степе на кѣтрѣ дмнѣзѣѣ, аша ши мжꙗ дрія асте ітѣю кѣдѣре ммѣлѣи. къ ши діяволѣꙗ ди ітѣю пентрѣ мжндріе кѣзѣѣ . ши ди іѣѣерѣ лоуми нат съ фжкоу дракѣ ітѣнекат. пеꙗ трачѣ ниме[ни] пентрѣ боунѣ тѣциле сале съ нѣсъ айбѣ пресине . ши пре алѣ тѣꙗ съвсиꙗдѣскѣ . къдмнѣзѣѣ челорѣ мїдри кѣтоате лестѣ і помчиꙗ ярѣ челоꙗ смерици ледѣ даꙗ боунѣ. къ маи [мѣл] юбѣще дмнзѣѣ пречеꙗ пжкѣтоꙗ къꙗд съпокжяще декѣꙗ пречеꙗ ди репѣтѣ къндѣ съфжлѣще. пентра чѣ вкарѣ шитоате боунѣ[тѣ]циле [джцие]ши тоате боунѣциле [...] іка съ ноу не мжндриꙗ [...] че съ не лѣѣдѣжм, [шикѣмжндрие] съ не смериꙗ шисѣне [покжим]</p>	<p>И узвиси их Бог како би фарисеј одбацио са себе понос, а умерени постао скромнији и покајао се. Јер како је понизност према Богу важност првог степенa, тако је и понос први човечји пад. Јер и ђаво најпре због поноса паде и од светлог анђела постаде црни враг. Зато нико да не задржи све што има само за себе. И да друге [...] суди. Јер се поносима Бог противи, а понизнима добар дар дарива. Јер више љуби Бог грешника који се покајао, него оног праведног који је охол. Због тога, за сва карања и за све до[бро]те [које примамо] и све доброте[...] још увек да се не поносимо[...] или да се хвалимо, [већ са поносом] да се понизимо и [покајемо].</p>
<p>осъндиꙗ пресине яра ноу [пре алѣл] часта неівацѣ[прѣбѣнѣл дмнзѣѣ] астѣши де грѣще [кѣвѣнѣтоу ши] сиче аша дои вами[ни са доусла] бесѣрикѣ съсѣроаѣе кѣчи [д] w[ѣ]чатѣ девамени съмѣтѣ і [лѣме] адѣкѣ дирѣпѣциі ши пжкѣтоші пентрачѣ каде дои вамени грѣ ще дмнѣзѣѣ пентрѣ дирѣпѣци . адѣ челамижлокѣ пре фарисеѣ [пентрѣ] кѣ ітрачѣѣ вѣрѣмѣфарисеи ера алеши диітраца вамени пентрѣ постоꙗ ши пентрѣ дирѣптата чеа ва . ши ера чистици ши ѣоудаца девамени боуни ярѣ пентроу пѣ кѣтоꙗ адоуче превамѣꙗ кѣчи къ вамѣшѣ съ кема чеа че [коунѣще] ѣенитѣꙗ домнилоꙗ шиле прѣкѣм ши нѣмаи пентрѣ съ даие адѣкѣ ши съ стрѣꙗгѣ моꙗтѣ [...] ши асоупрескоу лоума [пентрѣ кѣ] инима вамѣшѣлоуи юбириа [ну арѣ]</p>	<p>Да судимо самима себи, а не [другима], то нас данас учи [предобри Бог] када нам говори ове [речи и] овако каже: „Два чове[ка одоше у] цркву да би се помолили, јер [д] в[е] чете људи постоје на [свету], дакле, праведни и грешници.“ И зато се Бог обрати двојици. За праведне даде пример фарисеја, [јер] су у оно време фарисеји били изабрани због поста и правде своје. И бејаху честити и хваљени од добрих људи. А за грешнике доведе цариника, јер се цариником звао онај који је [знао] господску реч и [...] само да добије, тј. да прикупи колико се може више[...] и да тлачи народ, [јер] срце цариника [...]</p>

<p>[...] [...] [...] адекж [...] лѣинѣдаѿ щирѣ [...] [към]тжмькѣтржневоинца ча [...] ши кѣкѣвѣнтѣлне їдѣмнж [...] съ нѣгржимниче дѣ трѣпѣл нострѣ [...] оун лѣкроу [...] ши трекѣтор ѡсте [...] каре лѣкроу не [...] дмнсажж скриптѣрждароури [...] дѣчи пентрѣ [...] фолос ши аѣоутор марѣ [...] ши смеренїаѡрж є мї [...] дѣ кара лѣи ѡсте мжндрїа[...] чаши свенцїа[...] тѣ пѣс ї памтѣ [...] аѿ гржит дмнсъѿ [...] [фа]рисеѿ ши кѣача[...] стригж ши [...] [...]</p>	<p>[...] [...] [...] тј. [...] њему да дају до знања [...] За његову невољу [...] и речју нас позива и саветује [...] да не водимо рачуна за своје тело [...] једна ствар [...] која је пролазна [...] која ствар није [...] божанско јеванђеље, дарови [...] дакле, за [...] корист и са велику помоћ [...] и поновно је понизност [...] за коју је он поносан [...] и свештенство [...] стављено у земљу [...] и овако рече Бог [...] [фа]рисеј и тиме[...] викну и [...]</p>
<p>[...] оаменїи мжнтѣмстеасоуприториоу, ши лѣ коувжнтѣтварѣ адекжї вамени. фѡрж сѣлбатежмѣстека вамжшѣл коу атитѣ рѣѣтжциїмтрж вамжшѣл ачелаї бесѣрикж коум сиче сфинта евангелїѣ дои вамени їнтрарж їбесѣрикж сѣ сѣ роаѣ.ши доупж ча ачѣща ши чѣ вамени аѿ фост, дѣ сиче оунѣл фарисеѿ ѡрж алтоуламжш. ачѣшидои їнтрарж сѣ сѣ роаѣ лѣи дмнсъѿ пентрѣ пжкателе салѣ. дѣчи аскѣлтаци ши роугалор їтї. коум фѣ фарисеѿ стжтоу ши сѣ рѣгж коу мжн дрїѣ доамне аша моулцжмскѣ цїѣ дѣм незѣѿ мїѣѿ кѣ нѣ сѣмтѣ каалци w амени дѣжт тоци ваменїи сж фж коу пре сине маи бѣн ши дѣкѣт тоатж лоума сѣ ѣѿдѣжпре сине маи сфжнт [...] ноу сиче кѣ ноу сѣмтѣ ка алци вамени кѣ сиче кѣ ѡсте</p>	<p>[...] [...] људи Помилуј потлаченог и оне који говоре, тј. људе. Дивља звер је као цариник са толико зла. Уђе онај цариник у цркву, како пише у светом јеванђељу. Уђоше два човека у цркву да се моле. И након тога – какви то све људи бејаху – јер рекоше да један беше фарисеј, а други цариник. Њих двојица уђоше да се Богу помоле за грехе своје. Дакле, слушајте њихову молитву каква бејаше. Фарисеј устаде и охоло се помоли Богу: „Господе, овако ти се ја захваљујем, Боже мој . Јер ја нисам као остали људи.“ За разлику од свих људи, направи себе бољим, бољим од свију осталих. Пресуди уместо себи светијим [...]. Не каже он: „Ја нисам као други људи“, већ тврди да је он</p>

Овај други рукопис редигован је на папиру и састоји се од два листа, односно четири странице а писан је recto и verso. Листови рукописа имају величину око 10 x 20 cm и архивирани су под бројем 300 и 301, са презумтивним датумом 1609. године. Ради временског лоцирања узимају се у обзир неке чињенице значајне за поређење са другим рукописима тог доба којих има у карашевској архиви и који су датирани.

Рукопис је писан румунском ћирилицом XVII века и документ није датиран. Садржај са сигурношћу представља предикту верницима и по типу би могао бити ортодоксног (православног) верозакона. Могао би бити извод из књиге за православне предике чије смо листове пронашли у хрпи латинских католичких рукописа. Папир је изузетно оштећен, неки делови дефинитивно фале, тако да је реконституисање текста нажалост остало дефективно.

Садржај није обавезно кохерентан, с обзиром на то да је његова коерцитивна и репетитивна улога *de facto* типична пракса код Румуна (али и другде) у средњем веку.

Литература

Бирта, 1993: I. Birta, Karaševci, Bukurešt.

Ђорђевић, 1971: П. Ђорђевић, Историја српске ћирилице, Београд.

Ivan Birta

THE INFLUENCE OF THE SERBS ON THE ROMANIAN PRINCIPALITIES WALLACHIA AND MOLDOVA

Summary

The subject of these work is to investigate the main characteristics of the influence of Serbs in the Romanian principals of Wallachia and Moldova between the XIV and XVIII centuries, a period marked by the massive immigration of Serbs in these regions. An analysis of Serbian migration at the end of the Middle Ages proves that Serbs already cultivated a common European concept, which was agreed and respected by Romanian authorities.

This is also supported by the fact that Serbian despot Maksim Brankovitch founded the Valachian Metropolitanate and at the beginning of the 16th century brought the first metropolitan profession in Valachia. From the 15th to the 18th centuries Serbs were by far the expansion of the Romanian Banat continued to inhabit Transylvania (the area of Alba Iulia, Sibinj, Tevish and other places), and their influence remained preserved to this day. Living in to the sea of Romanian, the Serbs fought, side by side, against the Turks, for freedom and the national liberation of the Romanian territories - their new homeland.

Analyzes were also subject to two manuscript documents:

a) Vellum parchment signed by "Moghila Voivode" (Year 1620);

b) Old paper manuscript "Preaching to the ancestors" (undated, presumptive date 1609).

The enclosed documents are also transliterated, transcribed and translated in Serbian and Romanian language. Both manuscripts are written in Church Slavonic language, in the traditional unreformed civil Cyrillic (Serbian editorial version). To date, work has not been published.

The text of the manuscript is amended with some individual graphemes which mark typical old phonological system. Some text of letters are provided with acronyms. The handwriting vellum parchment (20 x 30 cm) is done with black and red ink, the scribe probably using rags or storks, if we take into consideration the finesse and the accuracy of the letters and the executed signs. The height of the letters is almost united – approx. 1 mm. The parchment, polished on both sides, is a manuscript recto and verso. The text is sprinkled with a multitude of abbreviations, typical of the drafting period of the late Middle Ages. The embossed seal of the ruler of the Walachian country, applied on the parchment, on the back, has a diameter of 16 mm, in black ink. The vellum parchment, is made of animal skin – on the basis of its distinctive quality, perhaps from unborn hides, especially processed to be suitably used. For good preservation, the parchment was covered with a thin layer of cedar or lemon oil. The second document was probably issued in the 16th century, or even in the past. The second manuscript (10 x 20 cm) is made of paper. Both manuscripts are part of the Romanian Carassovian funds, preserved for centuries in the "Birta Archive", a fund containing thousands of ancient and medieval manuscripts and artifacts, part of the universal patrimony, written/ manufactured between the years 1500 before Christ – 1923 a.D.

The first manuscript – vellum parchment, two paged, is registered in the above-mentioned fund under file number 620/1620 and 621/1844. The second manuscript, paper, four paged, are registered under file number 300 and 301, presumptive writing year 1609.

Key words: Baba Novac, Banat, Birta, Moghila Voivode, Walachia, Vellum parchment, Serbs.

